

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

**„Правові механізми запобігання банкрутству
(вітчизняний та світовий досвід)”**

Студентки 1 курсу групи ПРм - 11
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Халімончук Г.Л.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТ..	5
1.1 Сутність та значення банкрутства суб'єктів господарювання.....	5
1.2 Види банкрутства в сучасних ринкових умовах господарювання.....	18
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ	
ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	15
2.1 Методичні основи визначення ймовірності банкрутства підприємств..	15
2.2 Аналіз діючої практики банкрутства.....	18
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВЛАСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ	
БАНКРУТСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	24
3.1 Сутність санації підприємств.....	24
3.2 Реструктуризації суб'єктів господарювання.....	27
3.3 Мирова угода.....	31
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

За роки незалежності в Україні спостерігається процес формування ринкових відносин, який має незворотній характер. В той же час цей процес супроводжується окремими негативними явищами, викликаними недосконалістю ринкових механізмів, що народжуються. Зокрема, підприємства, що багато років працювали стабільно, через цілу низку факторів опинились в передкризовому або навіть кризовому стані.

Більшість вітчизняних підприємств України сьогодні потерпають від фінансових ускладнень, викликаних як зовнішніми загальнодержавними проблемами (нестабільність політичної ситуації, недосконалість законодавчої бази, криза неплатежів, спад виробництва), так і внутрішніми (неефективне використання коштів, недосконалий маркетинг, відсутність виробничого та фінансового менеджменту, незбалансованість фінансових потоків). Сукупність усіх цих факторів викликає необхідність постійної діагностики фінансового стану підприємств з метою упередження кризового розвитку, запобігання банкрутства, формування захисних механізмів антикризового фінансового управління залежно від виявлених факторів та сили їхнього впливу.

Сьогодні на межі банкрутства перебуває багато підприємств, які не мають змоги вчасно виконувати свої зовнішні та внутрішні зобов'язання.

Зрозуміло, що неодмінною умовою оздоровлення вітчизняної фінансової системи є санація суб'єктів господарської діяльності. Лише в такому разі можна буде відновити платоспроможність і прибутковість основної маси платників податків, а отже, оздоровити державну фінансову систему. Водночас оздоровлення економіки значною мірою залежить від своєчасної та якомога безболіснішої ліквідації (реорганізації) неефективних виробничих структур, які не лише не поповнюють бюджету держави, а й потребують її постійної фінансової підтримки.

Актуальність цієї проблематики підсилюється прийняттям Закону

України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, що регулює питання фінансової санації та банкрутства підприємств.

Метою даної роботи – вивчення банкрутства підприємств як економічне явище та розгляд діючої практики.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- вивчення теоретичних основ банкрутства підприємств (організацій);
- розгляд механізму визначення ймовірності банкрутства суб’єктів господарювання;
- визначення шляхів удосконалення організаційно-методичного механізму запобігання банкрутства підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та значення банкрутства суб'єктів господарювання

Поняття банкрутства органічно притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

Закон України «Про банкрутство» під банкрутством розуміє зв'язану з браком активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити в установленій для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом.

За нормальних умов господарювання акціонери та кредитори сподіваються на винагороду, рівень якої залежить від ступеня прибутковості фірми. Одна з перших ознак руху до банкрутства — спад прибутковості фірми нижче за вартість її капіталу. Відсотки за кредит і дивіденди, що сплачуються фірмою, перестають відповідати сучасним ринковим умовам господарювання, а вкладання коштів у таку фірму стає не вигідним. Кредитори (власники облігацій та інші) одержують певні суми, визначені кредитними угодами, але відносна вигідність їхніх вкладень у дану фірму зменшується, а у зв'язку зі спадом вартості акціонерного капіталу падає й ціна акцій, збільшується ризик неповернення коштів, у фірми виникають труднощі з готівкою, особливо якщо кредитори не пролонгують кредитні угоди на наступний період і фірма змушена буде виплатити не тільки відсотки, а й суму основного боргу. Може виникнути криза ліквідності і фірма увійде в стан «технічної неплатоспроможності». Це явище можна вже розглядати як банкрутство[1].

Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство можна за

1,5—2 роки до появи його очевидних ознак. Цілком можливим є виявлення початкових ознак банкрутства через прогнозування «ціни підприємства» на найближчу та довгострокову перспективу.

Зниження прибутковості фірми або збільшення середньої вартості зобов'язань означає зниження її ціни. Ціна фірми — це приведені до теперішнього часу потоки виплат кредиторам та акціонерам. Як дисконтна ставка використовується середньозважена вартість капіталу. Ціна фірми може впасти нижче за суму зобов'язань кредиторам. Це означає, що акціонерний капітал «зникає». Ось це і є повне банкрутство — банкрутство акціонерів. Ціна фірми може впасти навіть нижче за ліквідаційну вартість активів. Тоді ліквідаційна вартість розглядатиметься як ціна фірми, а ліквідація фірми стає вигіднішою за її експлуатацію. Акціонери в цьому разі втрачають свій капітал.

Причини банкрутства підприємств (організацій) можуть бути найрізноманітнішими. Беручи загалом, їх можна поділити на дві групи:

- 1) зовнішні, які практично дуже важко (іноді неможливо) врахувати;
- 2) внутрішні, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві. Результатом одночасного впливу всіх чинників є настання банкрутства(мал.1.1.).

Зовнішні фактори можуть бути міжнародними та національними. Міжнародні фактори формуються під впливом динаміки загальноекономічних показників розвитку провідних країн, стану світової фінансової системи, стабільності міжнародної торгівлі, митної політики, рівня міжнародної конкуренції, руху міжнародного капіталу та ін. [3, 71-75].

Мал.1.1. Причини банкрутства підприємств

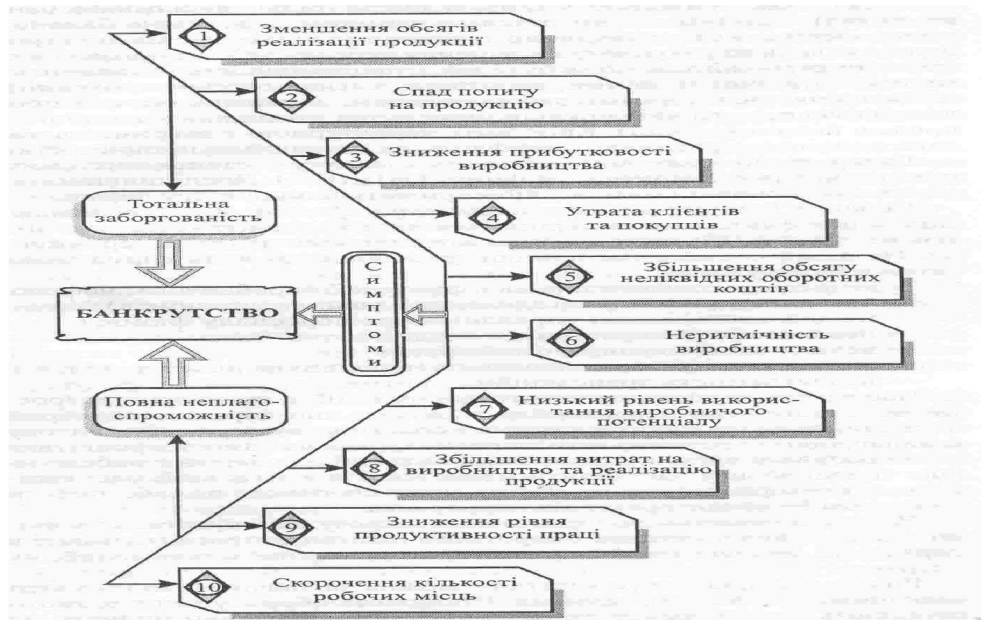
Аналіз зарубіжної практики свідчить, що в країнах із розвинутою економікою та сталою політичною системою, як правило, 1/3 банкрутств спричиняється зовнішніми, а 2/3 — внутрішніми причинами. Очевидним є й те, що фактори банкрутства для вітчизняних підприємств є іншими, похідними від кризового стану національної економіки.

Саме необґрунтована економічна політика уряду, некеровані інфляційні процеси, тотальна економічна криза, політична нестабільність суспільства, спад ділової активності в економіці найбільш впливають на результати діяльності підприємств передовсім через недосконалість законодавчої бази. На сучасному етапі дуже уповільнився розвиток науки і техніки знов-таки через глибоку кризу в інвестиційній сфері. Низький рівень інтегрованості вітчизняної економіки, неефективне використання зарубіжного капіталу, різке погіршення кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків спричиняють помітні симптоми банкрутства в багатьох підприємствах України.

Рух до кризового стану починається в момент виникнення кумулятивного зростання величини відхилення тих чи тих показників, які

характеризують стан зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування фірми, від довгострокових тенденцій динаміки цих показників. Наприклад, якщо обсяг продажу товару коливався в межах $\pm 3\%$ середньомісячної величини від середньо кварталної, а наступного місяця впав на 10% і негативна тенденція наростає, то маємо вже певні симптоми кризового стану.

Існують і цілком конкретні симптоми настання тотальної заборгованості та повної неплатоспроможності підприємства (організації). Найбільш характерні з них показано на мал.1.2.

Мал.1.2. Симптоми настання банкрутства підприємства.

Процес зростання процентних ставок і цін зумовлює подорожчання сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, яке випереджає підвищення цін на готову продукцію, збільшує за інших однакових умов кредиторську заборгованість підприємства. Усе це потребує додаткових кредитних ресурсів і, як наслідок, призводить до негативних змін у структурі зобов'язань підприємства через підвищення середньої вартості пасивів.

У дальшому наростають кризові явища (більш явні ознаки банкрутства), які зумовлено різкими змінами структури балансу

підприємства, а саме: труднощі з готівкою та різке зменшення грошових коштів на рахунках; збільшення дебіторської заборгованості (різке зниження її теж може бути негативним явищем, бо свідчитиме про труднощі зі збутом, зростання запасів готової продукції); збільшення кредиторської заборгованості; зниження обсягів продажу (хоча перед ліквідацією підприємства можливий повний розпродаж його продукції). Крім того, характерною є затримка з поданням звітності, наявність конфліктних ситуацій на підприємстві.

Банкрутство може виникнути на кожному з етапів життєвого циклу конкурентної переваги фірми (ЖЦКПФ). Дослідники називають такі основні фактори, що сприяють банкрутству фірми.

Першим детермінантом є параметри факторів виробництва. Вплив цих факторів спостерігається на всіх стадіях (етапах) життєвого циклу КПФ, але особливо важливі вони на стадії зародження. На даній стадії є сім причин, унаслідок дії яких фірма може зазнати банкрутства:

- неправильне визначення місії фірми та її виробничого профілю;
- низькі підприємницькі здібності власника (власників) фірми;
- низька кваліфікація управлінського персоналу фірми;
- неадекватний маркетинг;
- велика частка позикового капіталу;
- низька кваліфікація виконавців (робітників, інженерів і т. п.);
- неадекватність транс акційних витрат.

Наступним етапом життєвого циклу КПФ є прискорення зростання. Даний етап характеризується тим, що фірма має добрий попит на свою продукцію, сильну маркетингову стратегію, високу кваліфікацію управлінського персоналу, що дає змогу процвітати та збільшувати виробництво. У цій ситуації для фірми є небезпечною тільки велика частка позикових коштів у загальній масі капіталу, що використовується. Фірма може своєчасно не забезпечити виплат своїм кредиторам і збанкрутувати.

На етапі уповільнення зростання загрозу банкрутства створюють:

погане використання оборотного капіталу, втрата гнучкості в управлінні, неадекватний маркетинг, неадекватність транс акційних витрат.

Рівень використання капіталу можна визначити, аналізуючи коефіцієнти ліквідності активів. Швидкість обороту коштів, тобто швидкість перетворення їх на гроші, безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства.

Брак гнучкості в управлінні призводить до неефективних управлінських рішень, несвоєчасного прийняття таких і, як наслідок, до збільшення витрат на управління та до втрат прибутку від неадекватного й несвоєчасного реагування на зовнішні та внутрішні відхилення.

Етап зрілості характеризується стабільним станом фірми, стабільним прибутком, насиченням усіма виробничими ресурсами. На цьому етапі небезпечною є низка таких факторів: високий ступінь неліквідності оборотного капіталу, старіння основного капіталу, неадекватний маркетинг, неадекватність транс акційних витрат. Так, фізичне спрацювання та техніко-економічне старіння основного капіталу призводить до зниження продуктивності праці, як порівняти з іншими фірмами, до втрати конкурентної переваги фірми, а внаслідок цього — до банкрутства.

На етапі спаду виробництва діють ті самі фактори, що й на етапі зрілості. Але стан погіршується загальним незадовільним фінансовим становищем суб'єкта господарювання. Він втрачає споживачів, а негативна дія внутрішніх факторів може призвести до прискореного його банкрутства.

Іншим важливим детермінантом є параметри попиту. Аналіз свідчить, що ці параметри діють на всіх стадіях ЖЦКПФ і, як правило, є однаковими для всіх етапів. Різде зниження сукупного попиту негативно впливає на всі види діяльності: скорочуються обсяги виробництва, збільшуються витрати на одиницю продукції, зменшується прибуток на одиницю продукції та загальний обсяг прибутку[9, 56-62].

У разі розвитку виробництва товарів-замінників настає процес витискання товарів, що їх виробляє фірма, з ринків, зменшення попиту на цю

продукцію і, як можливий наслідок, утрата фірмою прибутку та банкрутство.

Аналогічно діють і інші фактори параметрів попиту, але їхній вплив різний на різних етапах ЖЦКПФ. Так, на стадії інтенсивного зростання до банкрутства може призвести тільки один фактор — різке зниження сукупного попиту. Інші фактори не мають вирішального значення, оскільки фірма на цій стадії завжди має можливість ужити потрібних запобіжних заходів.

Наступним детермінантом є рівень галузевої конкуренції. Збільшення конкурентних переваг інших фірм галузі може бути каталізатором банкрутства фірми на будь-якому етапі ЖЦКПФ. Цей процес свідчить про те, що інші фірми використовують ліпші технології, маркетингову стратегію та управлінські кадри. Відставання фірми погіршує її становище на ринку і також може призвести до банкрутства.

Вплив державної політики є важливим фактором, що впливає на розвиток та функціонування фірми через фіскальну та кредитно-грошову системи.

1.2 Види банкрутства в сучасних ринкових умовах господарювання

У практиці господарювання досить часто можна зіткнутися з підприємствами, які фактично є фінансово-неспроможними, однак, з певних мотивів приховують цю обставину. В даному випадку можна говорити про наявність прихованого банкрутства. З іншого боку, ряд суб'єктів господарювання, переслідуючи певні цілі, можуть зумисне оголосити себе банкрутами, не будучи такими. При цьому має місце фіктивне банкрутство. Для багатьох державних підприємств характерною є ситуація, коли службові особи зловмисне або за своєї халатності доводять суб'єкт господарювання до фінансової кризи та до банкрутства. Для запобігання вказаних негативних проявів Кримінальним кодексом України встановлено покарання, якщо підприємці чи відповідальні службові особи вдаються до них.

Приховане банкрутство: навмисне приховання факту стійкої фінансової неспроможності через подання недостовірних даних, якщо це завдало матеріальних збитків кредиторам, карається позбавленням волі на строк до 2 років або штрафними санкціями до 300 мінімальних розмірів зарплати з позбавленням права займатися певною діяльністю протягом 5 років.

Об'єктивно факт приховання банкрутства визначається такими двома ознаками:

— надання кредитору неправдивих даних про фінансовий стан неплатоспроможного боржника:

— причинний зв'язок між подачею таких даних та збитками, що їх зазнав кредитор.

Мотиви та цілі приховання банкрутства:

— надія на поліпшення фінансового стану або на виконання фінансових зобов'язань особами, які, у свою чергу, є боржниками даної особи,

— спроба одержати банківський кредит для покриття заборгованості чи привласнення одержаних коштів з наступною ліквідацією підприємства,

— прагнення отримати вигідне замовлення на виробництво товарів, робіт, послуг від держави чи інших замовників і т.д.

Суб'єктами прихованого банкрутства можуть бути засновники підприємства, власники, посадові особи.

Мінімальне стягнення у разі виявлення факту прихованого банкрутства застосовується:

— якщо прихована фінансова неспроможність є наслідком банкрутства іншої юридичної особи або настала внаслідок порушення законодавства контрагентами (монополізація ринку цін, недобросовісна конкуренція, махінації з фінансовими ресурсами);

— якщо вона є наслідком дії форс-мажорних обставин.

Максимальні санкції застосовуються, якщо фінансова неспроможність

є наслідком невміння вести ефективну фінансово-господарську діяльність, недостатньої кваліфікації керівництва, недбалості, крадіжок, різного роду зловживань, прорахунків щодо оцінки ринків збуту і т.д.(див.літ.№5)

Фіктивним банкрутством можна назвати ситуацію, коли підприємство фактично не є банкрутом, однак заповняє про свою фінансову неспроможність. У зв'язку з ним Кримінальним кодексом передбачено, що явно неправдива заява громадянина — засновника або власника підприємства, а також посадової особи даного підприємства про фінансову неспроможність виконання зобов'язань перед кредиторами та бюджетом карається штрафом від 300 до 500 мінімальних зарплат з позбавленням права займатися даною діяльністю до 5 років. Ті самі дії, якщо вони завдали великою матеріального збитку кредиторам або державі, караються позбавленням волі до 3 років з конфіскацією майна [7, 384].

Великий матеріальний збиток — це збиток, який перевищує в 50 і більше разів розмір неоподаткованого мінімуму. Збиток виникає внаслідок неповернення боргів, несплати відсотків та податків.

Цілі повідомлення неправдивої інформації можуть бути різними:

- порушення справи про банкрутство чи санація підприємства в рамках провадження справи про банкрутство,
- ліквідація, реорганізація чи приватизація підприємства з метою приховання незаконного витрачання коштів,
- надання недостовірних даних аудиторю з метою одержання необ'єктивного висновку про фінансовий стан підприємства.

Доведеним до банкрутства. Новим законодавством про банкрутство запроваджене положення про відповідальність за умисне банкрутство. Умисне банкрутство — це умисне доведення суб'єкта підприємницької діяльності до стійкої фінансової неплатоспроможності через здійснення з корисливих мотивів власником або посадовою особою підприємства протиправних дій або через невиконання чи неналежне виконання своїх службових обов'язків, що завдало істотної шкоди державним або

громадським інтересам чи законним правам власників і кредиторів.

Умисне доведення до банкрутства, якщо це завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або правам та інтересам кредиторів, що охороняються законом, — карається штрафом від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або здійснювати певну діяльність на строк до 5-ти років. Ті самі дії, якщо вони завдали великої матеріальної шкоди, — караються позбавленням волі на строк до 5 років з конфіскацією майна.

На ці та інші фактори й обставини слід звертати увагу власникам та фінансовим службам вітчизняних підприємств під час провадження фінансово-господарської діяльності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1 Методичні основи визначення ймовірності банкрутства підприємств

Для успішного господарювання на ринкових засадах суттєво важливим є можливість оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів підприємницької та іншої діяльності. В Україні, де протягом багатьох десятиріч панувала позаринкова система господарювання, що виключала офіційне визнання банкрутства як економічного явища, нема загальноновизнаної вітчизняної методики визначення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим доводиться користуватися зарубіжними методичними підходами, в основу яких покладено факторні моделі прогнозування банкрутства підприємств та організацій [5, 64].

Найпростішою є двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства підприємства (організації). Вона передбачає обчислення спеціального коефіцієнта Z і має такий формалізований вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736k + 0,579q, \quad (2.1)$$

де $k_{зл}$ — коефіцієнт загальної ліквідності;

$q_{пк}$ — частка позикових коштів у загальній величині пасиву балансу.

За двофакторною моделлю ймовірність банкрутства будь-якого суб'єкта господарювання є дуже малою за будь-якого від'ємного значення коефіцієнта Z і великою — за $Z > 1$.

Більш обґрунтованою та більш поширеною є пятифакторна модель Альтмана. [6]

Професор Нью-Йоркського університету Едвард Альтман розробив

алгоритм розрахунку індексу кредитоспроможності, який одержав назву індексу (моделі) Альтмана. Цей індекс дає змогу з достатньою вірогідністю розподілити суб'єкти господарювання на тих, що працюють стабільно, і на потенційних банкрутів.

Свою модель Е. Альтман побудував на підставі дослідження фінансового стану та результатів господарської діяльності 66 компаній, розрахувавши 22 фінансові коефіцієнти і скориставшись для своєї моделі лише п'ятьма найбільш вагомими. Ці коефіцієнти характеризують з різних сторін (усебічно) прибутковість капіталу та його структуру.

Індекс Альтмана «Z» розраховується за формулою

$$Z = 3,3K1, + 0,99K2 + 0,6K3 + 1,4K4 + 1,2K5, \quad (2.2)$$

де 3,3; 0,99; 0,6; 1,4 і 1,2 — коефіцієнти регресії, що характеризують міру впливу на індекс «Z»;

K1 — характеризує прибутковість основного та оборотного капіталу; визначається діленням суми балансового прибутку на загальну вартість активів; з певною часткою умовності його можна назвати показником рентабельності виробництва;

K2 — відображає дохідність суб'єкта господарювання і розраховується як співвідношення чистої виручки від реалізації продукції і загальної вартості активів підприємства (організації);

K3 — визначає структуру капіталу фірми; обчислюється як відношення власного капіталу (за ринковою вартістю) до позикового капіталу (суми коротко- і довгострокових пасивів);

K4 — відображає рівень чистої прибутковості виробництва (діяльності); розраховується діленням обсягу реінвестованого прибутку (суми резерву, фондів соціального призначення та цільового фінансування, нерозподіленого прибутку) на загальну вартість активів фірми;

K5 — характеризує структуру капіталу та визначається як відношення

власного оборотного капіталу до загальної вартості активів суб'єкта господарювання.

Для визначення ймовірності банкрутства того чи того суб'єкта господарювання розрахунковий індекс Z необхідно порівняти з критичним його значенням. Для точнішого визначення ступеня ймовірності банкрутства підприємства (організації) рекомендується користуватися таблицею 2.1. Зрозуміло, що в процесі ранжирування (розподілу) підприємств та інших суб'єктів підприємницької діяльності часто виникає потреба врахувати специфіку відповідної галузі (сфери діяльності), а відтак визначити іншу шкалу градації індексів. У вітчизняній практиці господарювання застосування моделі Е. Альтмана зв'язане з певними труднощами.

Таблиця 2.1

Можливість банкрутства підприємства за Альтманом

Значення індексу Z	Можливість банкрутства
1,8 і нижче	дуже висока
від 1,81 до 2,6	Висока
від 2,61 до 2,9	достатньо висока
від 2,91 до 3,0 і вище	дуже низька

По-перше, коефіцієнти регресії $K1—K5$ розраховувалися автором за результатами діяльності компаній, що функціонували у зовсім іншому конкурентному ринковому середовищі.

По-друге, у шкалі Альтмана не враховано галузевих особливостей господарювання.

По-третє, вітчизняним спеціалістам бракує інформації для розрахунку коефіцієнта $K3$ через недорозвинутість ринку цінних паперів.

Тому запропоновані Е.Альтманом методичні принципи визначення ймовірності банкрутства можна використовувати у вітчизняній практиці господарювання за такої умови: коефіцієнти регресії та критичні значення індексу Z треба обов'язково розрахувати для конкретних галузей з

використанням оптимальних критеріїв, які відображали б специфічні умови господарювання вітчизняних підприємств [6, 88].

2.2 Аналіз діючої практики банкрутства

Для аналізу фінансового стану при можливому визнанні підприємства банкрутом можна використати методику, яка передбачає розрахунок таких параметрів:

$$Kп = \frac{\text{оборотні активи (260)}}{\text{поточні зобов'язання (620)}}$$

1. Коефіцієнт покриття (**Кп**) — характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів протягом року і визначається відношенням оборотних активів підприємства (II розділ активу балансу) до поточних зобов'язань (розділ IV пасиву балансу):

2. Коефіцієнт забезпечення власними коштами (**Кз.вк**) — характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової сталості, і визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних та прирівняних до них коштів (підсумок I розділу пасиву балансу) і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів (підсумок I розділу активу балансу) до фактичної вартості наявних у підприємства оборотних активів — виробничих запасів, незавершеного будівництва, готової продукції, грошових ресурсів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів (II розділ активу балансу):

$$Kз.вк. = \frac{\text{власний капітал (380і - необоротні активи (80))}}{\text{оборотні активи (260)}}$$

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (**Кал**) — характеризує негайну

готовність підприємства погасити свою заборгованість і визначається як відношення суми грошових ресурсів підприємства (рядки 230—240 балансу) до суми поточних зобов'язань (розділ IV пасиву балансу):

$$\text{Кал} = \frac{\text{грошові ресурси та їх еквіваленти}(230+240)}{\text{поточні зобов'язання}(620)}$$

Згідно з цією методикою структура балансу підприємства визначається незадовільною, а підприємство неплатоспроможним якщо:

- значення коефіцієнта покриття (Кп) менше за 1;
- значення коефіцієнта забезпечення власними коштами (Кз.вк.) менше за 0,1;
- значення коефіцієнта абсолютної ліквідності (Кал) менше за 0,2.

Отож очевидно, що це товариство неплатоспроможне, його фінансовий стан порівняно з попереднім періодом погіршився. Цілком ймовірно, що кредитори уже розпочали проти цього товариства провадження справи про банкрутство, тобто проти останнього буде порушено ліквідаційну процедуру, - повернути надані кредитні кошти, визначним елементом якої є ліквідаційний баланс.

Ліквідаційний баланс — фінансовий документ, що складається у разі ліквідації підприємства і відображає його активи, зобов'язання та власний капітал на дату завершення ліквідаційної процедури.

Ліквідаційний баланс складає ліквідаційна комісія (ліквідатор). Від дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження щодо управління справами підприємства (товариства). Вона оцінює наявне майно підприємства, виявляє його дебіторів і кредиторів та розраховується з ними, вживає заходів стосовно сплати боргів товариства третім особам, а також його учасникам тощо. Тобто ліквідаційна комісія проводить відповідну роботу, результат якої відображається у ліквідаційному балансі. Саме в останньому відображається оцінка майна підприємства, що ліквідується, —

ліквідаційна маса, до якої належать:

1. Усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на правах власності або повного господарського управління на дату порушення ліквідаційної процедури та виявлені під час ліквідаційної процедури, за винятком об'єктів державного житлового фонду, в тому числі гуртожитків, дитячих дошкільних закладів та об'єктів комунальної інфраструктури, які в разі банкрутства підприємства передаються до комунальної власності відповідних територіальних громад.

2. Фамільні речі, що належать банкруту на правах володіння або користування.

Для оцінки вартості майна (тобто ліквідаційної маси) підприємств, що ліквідуються, або таких, що визнані господарським судом банкрутами, застосовують Методику оцінки вартості майна під час приватизації (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2000 р. № 1554, п. 2). При цьому за ліквідаційну вартість майна береться ймовірна ціна, за якою майно може бути продане на ринку на дату оцінки з урахуванням терміну продажу, визначеного ліквідаційною комісією. Для майна, яке продається на аукціоні, оцінна вартість є початковою. Сам порядок продажу майна банкрута визначається згідно із Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30 червня 1999 р. № 784-XIV. Відповідно до цього порядку продаж майна оформляється договорами купівлі-продажу, які укладаються між ліквідатором і покупцем за законами України [9, 59].

Таким чином, формування статей ліквідаційного балансу залежить, з одного боку, від порядку реалізації ліквідаційної маси, а з другого — від того, яка саме заборгованість буде погашатися. Якщо перше обумовлюється насамперед об'єктивними факторами ринку (досить важко, наприклад, виявити наперед, які саме майнові активи, коли і за якою ціною буде продано), то друге чітко визначене законодавством. Кошти, одержані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у

такому порядку.

У першу чергу задовольняються:

а) вимоги, забезпечені заставою;

б) виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого для цієї мети;

в) витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії, у тому числі:

— витрати на сплату державного мита;

— витрати заявника на публікацію оголошення про порушення справи про банкрутство;

— витрати на публікацію в офіційних друкованих органах інформації про порядок продажу майна банкрута;

— витрати на публікацію в засобах масової інформації оголошення про поновлення провадження у справі про банкрутство у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною;

— витрати арбітражного керівника (розпорядника майна, керівника санації, ліквідатора), пов'язані з утриманням і збереженням майнових активів банкрута;

— витрати кредиторів на проведення аудиту, якщо аудит проводився за рішенням господарського суду за рахунок їхніх коштів;

— витрати на оплату праці арбітражних керівників (розпорядника майна, керівника санації, ліквідатора).

Крім того, статтю 36 Закону України "Про підприємства в Україні" № 887-ХП від 27 березня 1991 р. також передбачено, що першочергово сплачуються борги перед бюджетом і компенсуються витрати на відношення природного середовища, якому завдало шкоди ліквідоване підприємство.

У другу чергу задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства), зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю

та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних платежів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також вимоги громадян-довірителів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довірителів (вкладників).

Задоволення вимог цієї групи в цілому буде відображено в тих статтях пасиву балансу, які пов'язані із заборгованістю перед працівниками, — таких, як поточна заборгованість зі страхування та оплати праці (рр. 570, 580).

У третю чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Задоволення цих вимог, як правило, відображається в IV розділі пасиву балансу в статтях "Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом" (р. 550) та "Поточні зобов'язання за розрахунками з позабюджетних платежів" (р. 560).

У четверту чергу задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі й вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника.

Відображення задоволення вимог кредиторів цієї черги в статтях балансу може бути досить розмаїтим, особливо в статтях активу балансу.

У п'яту чергу задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства. При цьому внесок члена трудового колективу може видаватися йому у грошовій формі або цінними паперами після задоволення претензій кредиторів. У разі ліквідації товариства майно, передане товариству учасниками у користування, повертається їм у натуральній формі без винагороди.

Задоволення вимог цієї черги буде відображено в I розділі пасиву балансу, зокрема в статутному капіталі. Тут слід зазначити, що товариство, яке здійснило емісію як простих, так і привілейованих акцій, у разі його ліквідації спочатку задовольняє претензії кредиторів 1—4 черг, потім

утримувачів привілейованих акцій і лише потім претензії утримувачів звичайних акцій [12, 76-78].

У шосту чергу задовольняються інші вимоги.

З вищенаведеного цілком очевидно, що формування статей ліквідаційного балансу є зазвичай тривалим процесом, якому притаманні як загальні, так і індивідуальні особливості щодо різних випадків реалізації ліквідаційної маси під час провадження ліквідаційної процедури. Зокрема, відповідно до порядку задоволення вимог кредиторів можна досить повно відстежувати зміни стану конкретних статей пасиву балансу. Що ж до зміни стану статей активу балансу, то, як правило, тут такий зв'язок встановити важче, оскільки вони можуть змінюватися в довільному порядку залежно від досягнутих результатів роботи ліквідатора (ліквідаційної комісії). Нарешті, важливим для роботи щодо забезпечення вимог кредиторів є врахування таких умов, передбачених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом": 1) вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними; 2) вимоги, не задоволені через недостатність майна, вважаються погашеними. Крім того, працівникам банку, які забезпечують вимоги кредиторів, слід пам'ятати, що згідно із законом кошти, одержані від продажу майна банкрута, у першу чергу спрямовуються на задоволення вимог, забезпечених заставою. Сам порядок погашення заборгованостей, забезпечених заставою, визначається Законом України "Про заставу".(див.літ.№4) Відповідно до ст. 19 цього закону заставаотримувач має право задовольнити свої вимоги за рахунок заставленого майна в повному обсязі, що визначається на момент фактичного задоволення, включаючи проценти, відшкодування збитків, завданих простроченням виконання (а у випадках, передбачених законом чи договором, — недоплату), необхідні витрати на утримання заставленого майна, а також витрати на здійснення забезпеченої заставою вимоги, якщо інше не передбачене договором застави.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1 Сутність санації підприємств

Найдієвішим засобом запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація.

Термін «санація» походить від латинського «sanare» — оздоровлення, видужання. Економічний словник тлумачить це поняття як систему заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій, визначаючи, що санація може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією, випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових

Існує широкий спектр думок щодо сутності поняття санації, тож якщо їх синтезувати, то можна отримати визначення яке має ввібрати в себе раціональне зерно кожного. Таким можна вважати визначення, дане відомими зарубіжними економістами (Н. Здравомислов, Б. Бекенферде, М. Гелінг), провідними фахівцями у питаннях виведення підприємств із фінансової кризи: санація — це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства - боржника в довгостроковому періоді. Тобто санація — це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Подане визначення втілює комплексний підхід до розглядуваного поняття, є універсальним і всебічно висвітлює економічну сутність санації підприємств. Для повнішого розкриття змісту санації слід конкретизувати види заходів, які проводяться в межах фінансового оздоровлення суб'єктів

господарювання.

Особливе місце у процесі санації посідають заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру [11, 412].

Санаційні заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо. У цьому контексті розрізняють два види санації.

1. Санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника.

2. Санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу санованого підприємства (реорганізація).

Виробничо-технічні санаційні заходи пов'язані насамперед з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком та мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

Оскільки санація підприємства пов'язана, як правило, зі скороченням

зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального характеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств-гігантів або підприємств-міст. В такому разі звільнення працівників може призвести до соціальної нестабільності в регіоні. Саме тому слід вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку із реалізацією соціального плану проекту санації. Тут можуть бути передбачені такі заходи, як створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо.

На практиці досить часто із санацією ідентифікується поняття «реструктуризація». Реструктуризація суб'єкта господарювання — це проведення організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну його структури, системи управління, форм власності, організаційно-правових форм, які здатні відновити прибутковість, конкурентоспроможність та ефективність виробництва.

Можна стверджувати, що «санація» є ширшим поняттям, ніж «реструктуризація». Реструктуризацію доцільно розпочинати на ранніх стадіях кризи. Вона спрямована переважно на подолання причин стратегічної кризи та кризи прибутковості. А санація включає в себе як реструктуризацію (заходи щодо відновлення прибутковості та конкурентоспроможності), так і заходи фінансового характеру (спрямовані на відновлення ліквідності та платоспроможності).

Проте, в літературних та нормативно-правових джерелах недостатньо вирішеною залишається проблема санації як такої через невизначеність джерел її фінансування.

Аналіз сучасної практики свідчить, що досвід проведення санації підприємств в Україні практично відсутній. Бракує досліджень цієї проблеми на аналогічні теми, як через недосконалість банкрутства, так і через те, що переважна більшість керівників українських підприємств ще не знайомі з методами проведення діагностики банкрутства, із застосуванням

попереджувальних процедур та прийомами антикризового фінансового управління. Тому значну допомогу підприємствам, що потребують вжиття антикризових фінансових заходів, можуть надати спеціалізовані консультаційні підприємства з антикризового фінансового управління, навчальні центри для керівного складу підприємств з питань управління фінансами в умовах кризи.

Отже, санація є дієвим заходом щодо запобігання банкрутству підприємств, які перебувають у фінансовій кризі, а частка таких підприємств в економіці країни становить понад 40%.

3.2 Реструктуризації суб'єктів господарювання

У світовій і вітчизняній теорії та практиці одним із поширених засобів фінансового оздоровлення підприємств є реструктуризація.

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», іншими нормативно-правовими документами передбачено використання реструктуризації як ефективного засобу відновлення платоспроможності підприємства, який рекомендується включати до плану санації. Низку великих проектів щодо реструктуризації підприємств та галузей було реалізовано на загальнодержавному рівні під безпосереднім керівництвом Кабінету Міністрів України. Сюди слід віднести реструктуризацію УДПЕЗ (нині ВАТ) «Укртелеком», УДППЗ «Укрпошта», кількох об'єднань вугільної промисловості та інші.

Міністерство економіки України затвердило методичні рекомендації щодо здійснення реструктуризації державних підприємств, Агентство з питань попередження банкрутств підприємств та організацій розробило методику складання планів такої реструктуризації. Велику роботу в напрямку методичного забезпечення процесів реструктуризації суб'єктів господарювання виконує Фонд державного майна України.

У методичних рекомендаціях щодо здійснення реструктуризації

державних підприємств наведено визначення реструктуризації підприємства, як сукупності організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, що спрямовані на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм і можуть забезпечити фінансове оздоровлення підприємства, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.

Як бачимо, це визначення є доволі загальним і охоплює весь комплекс заходів (крім фінансових) щодо фінансової санації підприємства.

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» наводиться вже точніше визначення: реструктуризація підприємства — це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форм власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

Як бачимо, у цьому визначенні, реструктуризація передбачає також вжиття фінансових заходів, чого не було в попередньому визначенні. До того ж, можна зробити чітке розмежування між категоріями «реструктуризація» та «реорганізація» підприємства. Перше є ширшим за друге, оскільки реорганізація підприємства — один з етапів його реструктуризації.

Основний зміст реорганізації полягає в повній або частковій зміні власника статутного фонду юридичної особи, а також у зміні організаційно-правової форми здійснення бізнесу.

У літературних джерелах, присвячених дослідженню реструктуризації підприємств, залежно від характеру застосовуваних заходів розрізняють такі форми реструктуризації:

- 1) реструктуризація виробництва;
- 2) реструктуризація активів;

3) фінансова реструктуризація;

4) корпоративна реструктуризація (реорганізація).

Реструктуризація виробництва передбачає внесення змін до організаційної та у виробничо-господарської сфери підприємства з метою підвищення його рентабельності та конкурентоспроможності. Ідеться насамперед про такі заходи:

- зміна керівництва підприємства;
- упровадження нових, прогресивних форм та методів управління;
- диверсифікація асортименту продукції;
- поліпшення якості продукції;
- підвищення ефективності маркетингу;
- зменшення витрат на виробництво;
- скорочення чисельності зайнятих на підприємстві.

Реструктуризація активів передбачає заходи, головні з них такі:

- продаж частини основних фондів;
- продаж зайвого обладнання, запасів сировини та матеріалів тощо;
- продаж окремих підрозділів підприємства;
- зворотний лізинг;
- реалізація окремих видів фінансових вкладень;
- рефінансування дебіторської заборгованості.

Фінансова реструктуризація пов'язана зі зміною структури й розмірів власного та позичкового капіталу, а також зі змінами а інвестиційній діяльності підприємства. Отже, це такі заходи:

- реструктуризація заборгованості перед кредиторами;
- одержання додаткових кредитів;
- збільшення статутного фонду;
- заморожування інвестиційних вкладень.

Зауважимо, що фінансова реструктуризація обов'язково має супроводжуватися реструктуризацією виробництва, у противному разі ліквідації підприємства (нехай і дещо пізніше) уникнути не вдасться.

Найскладнішим видом реструктуризації є корпоративна реструктуризація. Остання передбачає реорганізацію підприємства, що має на меті змінити власника статутного фонду, створення нових юридичних осіб і (або) нову організаційно-правову форму діяльності. У межах такої реструктуризації виконують:

- часткову або повну приватизацію;
- поділ великих підприємств на частини;
- виокремлення з великих підприємств тих чи інших підрозділів, зокрема об'єктів соціально-культурного та інших непрофільних підрозділів;
- приєднання до інших чи злиття з іншими, потужнішими підприємствами.

Реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виокремлення, перетворення) підприємства має відбуватися з дотриманням вимог антимонопольного законодавства за рішенням власника, а іноді — за рішенням власника та за участю трудового колективу або органу, уповноваженого створювати такі підприємства, чи за рішенням суду (арбітражного суду).

Перш ніж вдаватися до санаційної реорганізації, слід поглиблено проаналізувати фінансово-господарський стан підприємства, яке перебуває у кризі, з огляду на основні характеристики його діяльності. На основі результатів аналізу робиться висновок про санаційну спроможність підприємства. Якщо прийнято рішення про його реорганізацію, потрібно розробити план реорганізаційних заходів, який має містити:

- а) економічне обґрунтування необхідності проведення реструктуризації;
- б) пропозиції щодо форм та методів реорганізації;
- в) витрати на здійснення реструктуризації та джерела їх фінансування;
- г) конкретні заходи, спрямовані на реалізацію плану;
- д) оцінювання ефективності проекту реструктуризації.

Ефективність реструктуризації забезпечується тими заходами, які покладені в основу плану реструктуризації і спрямовані на вдосконалення

організації та управління виробничо-господарською діяльністю, поліпшення фінансового становища підприємства. У плані слід відбити переваги вибраних організаційних форм і методів реструктуризації. У разі реорганізації слід показати, які переваги дістане підприємство в результаті зміни організаційно-правової форми, відокремлення окремих структурних підрозділів.

3.3 Мирова угода

Поряд із можливістю участі кредиторів у санації боржника поза провадженням справи про банкрутство законодавства багатьох країн передбачають можливість участі кредиторів у фінансовому оздоровленні неспроможного підприємства під час провадження зазначеної справи укладенням мирової угоди. Можливість укладання мирової угоди передбачена статтею 35 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Мирова угода — це процедура досягнення домовленості між боржником та кредиторами щодо пролонгації строків сплати належних кредиторам платежів або щодо зменшення суми боргів.

Мирова угода укладається переважно в тих випадках, коли боржник, якому загрожує неплатоспроможність, звертається із заявою до арбітражного суду щодо порушення справи про своє банкрутство. У такому разі боржник розраховує укласти мирову угоду в ході провадження справи про банкрутство, щоб виграти час для здійснення санації підприємства. У противному разі за наявності ознак неплатоспроможності кредитори самі звертаються із заявами стосовно порушення справи про банкрутство боржника. Проте тоді мирову угоду останньому укласти набагато важче.

Разом із заявою про порушення справи про банкрутство неспроможний боржник подає до арбітражного суду проект мирової угоди, список усіх кредиторів та дебіторів із визначенням сум заборгованості, баланс та інші

документи, які свідчать про його фінансове і майнове становище. У проекті мирової угоди подаються пропозиції боржника щодо таких аспектів:

- форма платіжних поступок кредиторів (списання чи пролонгація);
- бажаний період пролонгації заборгованості;
- бажана сума списання боргу;
- обсяг (квота) початкового погашення заборгованості.

Згідно з вітчизняним законодавством мирова угода між боржником і кредиторами може бути укладена на будь-якому етапі провадження справи про банкрутство. Вона може стосуватися лише вимог, забезпечених заставою щодо другої та наступних черг кредиторів [8, 528].

Рішення про укладення мирової угоди від імені кредиторів приймає комітет кредиторів більшістю голосів кредиторів — членів комітету. Воно вважається прийнятим, коли всі кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, висловили письмову згоду на укладення мирової угоди. Підкреслимо, що для осіб, які не дали згоду на укладення мирової угоди, не можуть бути встановлені умови гірші, ніж для тих, котрі підтримали укладення угоди.

Рішення про укладення мирової угоди від імені боржника приймає керівник останнього чи арбітражний керуючий (керуючий санацією, ліквідатор), які виконують повноваження органів управління та керівника боржника і підписують її. Від імені кредиторів мирову угоду підписує голова комітету кредиторів.

Угода укладається в письмовій формі і підлягає затвердженню арбітражним судом. З цією метою арбітражний керуючий протягом п'яти днів від дня укладення мирової угоди має подати до арбітражного суду заяву про затвердження мирової угоди. До заяви додаються такі документи:

1. Текст мирової угоди.
2. Протокол засідання комітету кредиторів, на якому було прийнято рішення про укладення мирової угоди.
3. Список кредиторів із зазначенням поштової адреси, номера (коду),

що ідентифікує платника податків, та суми заборгованості.

4. Зобов'язання боржника щодо відшкодування всіх витрат, відшкодування яких передбачено у першу чергу, крім вимог кредиторів, забезпечених заставою.

5. Письмові заперечення (за їх наявності) кредиторів, які не брали участі в голосуванні про укладення мирової угоди чи проголосували проти укладення мирової угоди.

Розрізняють дві основні форми поступок кредиторів, які можуть передбачатися мировою угодою:

- мораторій;
- списання частини заборгованості.

Як правило, у мирових угодах передбачається комбінація мораторію та списання заборгованості. У законодавствах деяких країн визначається мінімальна частка заборгованості, що її боржник має погасити як передумову для затвердження мирової угоди арбітражним судом. Розмір цієї частки може залежати від строку пролонгації заборгованості. Наприклад, у Німеччині ця мінімальна частка становить 35% загальної суми заборгованості, якщо пролонгація не перевищує 12 місяців; 40% — якщо відстрочення триваліше. Вітчизняне законодавство таких обмежень не встановлює. Це є компетенцією комітету кредиторів.

Якщо боржник подав недостовірні відомості про свій фінансово-майновий стан, то за заявою будь-кого з кредиторів арбітражний суд може визнати мирову угоду недійсною.

Загалом мирова угода може бути розірвана за згодою сторін або чи рішенням арбітражного суду, якщо;

- вона не виконується;
- спостерігається тривале погіршення фінансового стану боржника;
- певні дії боржника завдають збитків правам та законним інтересам кредиторів;
- вона містить умови, що передбачають переваги для окремих

кредиторів або ущемлення прав і законних інтересів інших.

З формального боку з дня затвердження арбітражним судом мирової угоди припиняються повноваження арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), проте комітет кредиторів може покласти на арбітражного керуючого наглядові функції за ходом виконання мирової угоди. Під час дії мирової угоди арбітражний керуючий не має права розпоряджатися майном боржника. Він лише контролює ефективність його використання (може йтися, зокрема, про вимогу, щоб усі грошові розрахунки підприємства здійснювалися через спеціальний рахунок, рух коштів на якому він міг би перевіряти).

У разі визнання мирової угоди недійсною або її розірвання вимоги кредиторів, за якими були надані відстрочки належних їм платежів або знижки боргів, у незадоволеній їх частині відновлюються в повному обсязі.

Наголосимо, що затвердження мирової угоди є підставою для зупинення справи про банкрутство, а визнання мирової угоди недійсною є підставою для відновлення провадження у справі про банкрутство.

Мирова угода щодо відстрочення сплати платежів до бюджету та цільових позабюджетних фондів укладається відповідно до вимог податкового законодавства. Державні органи можуть погодитися на відстрочення частини вимог, якщо внаслідок такої поступки підприємство відновить свою господарську діяльність і матиме змогу сплачувати наступні обов'язкові платежі на користь держави.

ВИСНОВКИ

У процесі становлення ринкових відносин в Україні всі ланки фінансової системи опинилися у глибокій кризі. Такий стан економіки є загрозою для багатьох підприємств, а саме загрозою банкрутства. Треба вірно визначати процедуру виведення одних вітчизняних підприємств з фінансової кризи та ефективно застосування ліквідаційних процедур до інших.

Розглядати питання ліквідації підприємств, що до яких порушена справа про банкрутство, слід досить виважено, оскільки серед них можуть бути стратегічні і місто утворюючі підприємства, які ліквідувати просто небезпечно. Тому у законодавстві жорсткіші правила стосовно підприємств-боржників слід запроваджувати, починаючи не раніше 2008 р., коли закінчаться приватизаційні процеси в Україні, зосередивши увагу зокрема на тих підприємствах, які забезпечують належний механізм захисту прав кредиторів.

Бюджетна система повинна стати визначальною формою відносин, які реалізують фінансові цілі держави у поєднанні з цілями підприємств та населення. Головним пріоритетним напрямком бюджетної політики на найближчу перспективу повинно стати фінансове оздоровлення підприємств реального сектора шляхом створення сприятливих макроекономічних умов і проведення зваженої податкової реформи.

У своїй роботі я розглянула теоретичні основи банкрутства суб'єктів господарювання, на прикладі діючої практики провела аналіз фінансового стану підприємства, яке в результаті виявилось банкрутом. Зробила висновок, що уникнути катастрофи банкрутства підприємство може лише в результаті запровадження судових процедур відновлення платоспроможності боржника, а саме: розпорядження майном, мирової угоди боржника з кредиторами, санації підприємства. Такі процедури здійснюються на підприємстві під управлінням арбітражного керуючого - фізичної особи, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на

підставі ухвали господарського суду.

Основною процедурою, що дозволяє уникнути банкрутства підприємства, відновити його платоспроможність, розраховатись з кредиторами та забезпечити у подальшому сталу прибуткову діяльність є санація - тобто система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Проведення своєчасної та якісної діагностики фінансового стану будь-якої організації — це основне завдання у системі управління підприємством як у стабільному, так і кризовому стані, а також при банкрутстві. Головне, що такі рішення та тенденції будуть обґрунтовуватись та розроблятись завчасно, а не тоді, коли підприємства мають збитки. Тільки за допомогою оцінки фінансового стану можна забезпечити оптимальний напрямок розвитку підприємства та запобігання його банкрутству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України „Про відновлення платоспроможності або визнання його банкрутом” від 30.06.1999р. №784-XIV.
2. Закон України „Про заставу” від 02.10.1992р. №2654-XII.
3. Бабич Л.М. Актуальні проблеми удосконалення організаційно-методичного механізму запобігання банкрутству на підприємстві//Актуальні проблеми економіки 2011 №4(22), с.71-75.
4. Голуб Г.Г. Оцінка ліквідаційного балансу банку// Фінанси України 5(90) травень 2010.-133-140.
5. Зубовський В.М. Економіка підприємств- Київ, 2015.- 64 с;
6. Кравченко С.Г "Экономический анализ",.- Харьков, ХИБМД996.- 88с.
7. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник, 2-ге вид., перероб. та доп.-К.:КНЕУ, 2014.-384с.
8. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник.-вид.2-ге, перероб. та доп.-К.:КНЕУ, 2010,-528с.
9. Пронін К.Н. Методика визначення ймовірності банкрутства підприємств// Актуальні проблеми економіки 2014.-№7(25).-с.56-62.
10. Слюсар Т.О. Аналіз фінансового стану майбутніх банкрутів// Вісник НБУ(2 прим.).2011.-№2с 8-15.
11. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. Посіб.-К.:КНЕУ, 2010.-412с.
12. Фокіна Н.П. Прогнозування криз та банкрутств промислових підприємств// Актуальні проблеми економіки 2014 №2 с.76-78.